

УДК 373.3.015.31:004.031.42
ББК 74.202.9

Надія Алєндарь

ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Найважливішим завданням сучасної школи є виховання творчої особистості, яка вміє самостійно критично мислити, генерувати власні ідеї і втілювати їх у життя. Саме використання у початкових класах інтерактивних технологій навчання забезпечує позитивну атмосферу в колективі для досягнення спільних цілей, відкриває можливості здійснення самостійного навчання та розв'язку життєво важливих проблем.

У статті розкрито сутність поняття “інтерактивні технології”, розглянуті особливості використання інтерактивних технологій навчання у початковій школі та їх вплив на становлення та формування особистості молодшого школяра.

Ключові слова: інтерактивні технології, інтерактивне навчання, інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, оновлення всіх сфер його соціального і духовного життя вимагають якісно нового рівня освіти, який би відповідав міжнародним стандартам. Навчально-виховний процес у початковій школі спрямовується на формування у школярів потреби у навчанні та інтересу до здобування знань. Навчання має бути спрямоване не на засвоєння готових знань, а на можливість продукування нових, на розвиток креативності, гнучкості мислення, на моделювання нових способів діяльності, на розвиток вміння навчатися самостійно.

Саме використання інтерактивних технологій дозволяє організувати процес навчання таким чином, що в ньому беруть участь всі учасники навчально-виховного процесу, створюється позитивний настрій для навчання, забезпечується позитивна атмосфера в колективі для досягнення спільних цілей, відкриваються можливості здійснення самостійного навчання та розв'язку життєво важливих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усе зазначене вище зумовлює посилення наукового інтересу до застосування інтерактивних технологій вчителями початкових класів у навчанні молодших школярів. Ця проблема досліджується у працях таких науковців, як О. Пометун, Л. Пироженко, О. Біда, І. Осадченко, А. П'ятківська, Л. Роєнко та інші.

Мета статті – розкрити сутність поняття “інтерактивні технології”, особливості використання інтерактивних технологій навчання у початковій школі та їх вплив на становлення та формування особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогіці розрізняють кілька моделей навчання:

- 1) пасивна – учень виступає як об'єкт навчання;
- 2) активна – учень виступає як суб'єкт навчання;

3) інтерактивна – процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів.

Поняття “інтерактивний” походить від англ. “interact” (“inter” – “взаємний”, “act” – “діяти”). Розробку елементів інтерактивного навчання можемо знайти в працях В. Сухомлинського, творчості вчителів-новаторів 70–80-х рр. (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, С. Лисенкової та інших), теорії розвивального навчання.

На думку О. Пометун, інтерактивні технології навчання визначаються як технології, за яких засвоєння матеріалу відбувається в результаті спілкування між тими, хто вчить і хто вчиться, тобто між тими, хто має певні знання й досвід, та тими, хто їх набуває. У процесі такої організації навчально-пізнавальної діяльності її учасники набувають усіх видів людської діяльності, тобто мети й змісту навчання. Проте в цьому випадку засвоєння людської діяльності відбувається в процесі спілкування й через спілкування, “... навчання ми можемо визначати як спілкування, в процесі якого і через яке відбувається відтворення та засвоєння всіх видів людської діяльності” [2].

Так, М. Кларін, розглядаючи проблеми інтерактивного навчання, стверджує, що “це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, що включає конкретні цілі, а саме створення комфортних умов навчання, за допомогою яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання” [3]. У свою чергу, Ю. Фокін дає таке трактування інтерактивним методам навчання: “Інтерактивні методи навчання орієнтовані на більш широку взаємодію учнів не тільки з вчителем, а й один з іншим і на домінування активності учнів в процесі навчання” [6]. Він також наголошує на тому, що роль вчителя в інтерактивних уроках зводиться до керування діяльністю учнів на досягнення цілей уроку. Вчитель також розробляє план уроку (інтерактивні вправи і завдання, в процесі розв’язання яких учень вивчає матеріал).

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми зупинилися на суті інтерактивного навчання. Суть інтерактивного навчання за О. Пометун полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб’єктами.

Отже, під час інтерактивного навчання взаємодія вчителя і учня сприймається як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої є здатність особистості “брати на себе роль іншої особи”, уявляти, як її сприймає партнер під час спілкування, відповідно інтерпретувати ситуацію та конструювати власні дії.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [4, с. 7].

О. Пометун та Л. Пироженко виділяють чотири групи інтерактивних технологій залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів [3]:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- технології навчання в грі;
- технології навчання в дискусії.

Кооперативне навчання – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою.

Щоб учні в малій групі працювали в режимі співробітництва, необхідні:

- позитивна взаємозалежність – зусилля кожного члена групи потрібні для успіху всієї групи, тільки завдяки зусиллю кожного може бути виконане спільне завдання;
- особистісна взаємодія, що стимулює діяльність (фізичне розташування “очі-в-очі”, спільна реальна діяльність);
- індивідуальна і групова підзвітність – загальна оцінка залежить від індивідуальних оцінок виконання кожним своєї частини завдань;
- розвиток навичок міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах;
- обробка, аналіз результатів роботи групи, коли самі учасники роботи рефлексують щодо досягнення цілей і ефективності стосунків [5].

Основні ознаки кооперативної групової роботи:

1. Поділ класу на групи для досягнення конкретного навчального результату.
2. Склад груп змінюється залежно від змісту і характеру навчальних завдань.
3. Завдання, які виконує група, можуть бути:
  - за складністю однаковими або різними;
  - за метою і змістом однаковими;
  - за змістом взаємодоповнюючими або послідовно пов'язаними із завданнями інших груп за логікою матеріалу, що дозволяє вивчити проблему з різних боків;
  - за способом виконання різними або однаковими.
4. Завдання мають виконуватися так, щоб можна було врахувати й оцінити індивідуальний внесок кожного члена групи й групи в цілому.

До технологій кооперативного навчання відносять такі: робота в парах, ротатійні (змінювані) трійки, два – чотири – всі разом, карусель, робота в малих групах (діалог, синтез думок, спільний проект, коло ідей), акваріум.

До технологій колективно-групового навчання належить інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу.

Це такі технології, як:

- обговорення проблеми в загальному колі (її мета – пояснити незрозумілі положення, привернути увагу учнів до складних або проблемних питань, мотивувати пізнавальну діяльність, актуалізувати опорні знання);
- мікрофон (надається можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію);
- незакінчені речення (надається можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота з такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті, й переконливо);
- мозковий штурм (мета – зібрати якомога більше ідей щодо розв'язання проблеми протягом певного періоду часу);
- навчаючи – учись (дозволяє учням узяти участь у передачі своїх знань однокласникам. Використання цього методу дає загальну картину понять і фактів, що їх необхідно вивчити на уроці, а також викликає певні питання та підвищує інтерес до навчання);

- ажурна пилка (технологія використовується для створення на уроці ситуації, яка дозволяє учням працювати разом із метою засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу);
- аналіз ситуації (технологія вчить учнів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення);
- розв'язання проблем (мета технології – навчити учнів самостійно розв'язувати проблеми та приймати колективні рішення);
- дерево розв'язків (допомагає дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізми прийняття складних рішень).

Ситуативне моделювання – це побудова навчального процесу за допомогою включення учнів у гру (ігрове моделювання явищ, які вивчаються).

Завдання педагога полягає у підпорядкуванні гри визначеній дидактичній меті. Учніма надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності: учні самі вибирають власну роль у грі, висувають припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення. Вчитель тут виступає як інструктор, тренер, суддя, головуючий, ведучий.

Ігрова модель навчання покликана реалізувати ще й комплекс цілей: забезпечити контроль виведення емоцій; надати дитині можливість самовизначення; надихати й сприяти розвитку творчої уяви; формувати навички співробітництва в соціальному аспекті; навчити дитину висловлювати особисті думки.

Дискусія – широке публічне обговорення якогось спірного питання. Участь у дискусії сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

Сучасна педагогіка визнає важливу освітню і виховну цінність дискусій. Дискусія є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

Запорукою успішності дискусії є її чітка організація:

- ретельне планування;
- чітке дотримання правил ведення дискусії усіма її учасниками;
- дотримання визначеного регламенту [5].
- До дискусійних форм роботи відносять:
- метод ПРЕС (навчає учнів знаходити й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній стилістичній формі, переконувати інших);
- займи позицію (використовується на початку уроку для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування учнями певною інформацією з проблеми і усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її вирішення);
- зміни позицію (метод дозволяє прийняти точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації, активного слухання);
- дискусія в стилі телевізійного ток-шоу (учні набувають навичок публічного виступу та дискутування, навчаються висловлювати й захищати власну позицію);
- дебати (у дебатах поділ на протилежні точки зору набуває найбільшої гостроти, оскільки учням необхідно довго готуватись і публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції).

Отже, сучасний вчитель початкових класів у навчально-виховному процесі повинен постійно вдосконалювати свою роботу, використовувати нові форми, методи, засоби, прийоми на уроках. Використовуючи інтерактивні технології навчання у початкових класах вчитель неодмінно має враховувати вікові та індивідуальні особливості молодших школярів. Однак, не всі інтерактивні технології можна використовувати під час роботи з учнями початкових класів. Найбільш ефективними, на нашу думку, є такі, як “Робота в парах”, “Мікрофон”, “Робота в малих групах”, “Мозковий штурм”, “Карусель”, “Аналіз ситуації”, “Акваріум”, “Розв’язання проблем”, “Рольові ігри”.

Таким чином, у процесі застосування інтерактивних технологій навчання молодші школярі вчать спілкуватися з однолітками, висловлювати й захищати власну позицію, розвивати навички аргументації й активного слухання, самостійно розв’язувати проблеми та приймати колективні рішення, брати на себе відповідальність за обране рішення. У процесі дослідження було також встановлено, що інтерактивні технології навчання ефективно впливають на:

- формування та розвиток підростаючої особистості, яка здатна визнавати й поважати цінності іншої людини;
- розвиток навичок спілкування та співпраці з іншими учасниками навчально-виховного процесу;
- розвиток взаєморозуміння та взаємоповаги до кожної особистості;
- формування загальнолюдських цінностей та загальноприйнятих норм поведінки;
- уміння об’єднуватися з іншими учнями класу задля розв’язання спільної проблеми;
- уміння робити вільний та незалежний вибір, що ґрунтується на власних судженнях та аналізі дійсності;
- розвиток критичного мислення та творчої уяви.

Тому для успішного застосування інтерактивних технологій вчителю необхідно пам’ятати [5, с. 51]:

- інтерактивне навчання – не самоціль, а лише засіб для досягнення атмосфери співробітництва в класі, реалізації особистісно орієнтованого підходу;
- інтерактивна взаємодія потребує певної зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготовки як учнів, так і вчителя;
- необхідно провести особливе, організаційне заняття, на якому разом з дітьми створити “правила роботи в класі”, налаштувати їх на взаємодію;
- на одному занятті використовувати лише одну технологію;
- починати з простіших інтерактивних технологій (робота в парах, малих групах, мозковий штурм тощо);
- учні повинні готуватися до інтерактивного уроку, самостійно виконувати певні підготовчі завдання;
- після проведення інтерактивної вправи обов’язково обговорити її результати, акцентуючи увагу на основних моментах опрацьованого матеріалу;
- в кінці уроку варто провести коротку самостійну роботу чи швидке опитування для з’ясування рівня засвоєння матеріалу;
- вчителю необхідно особливо уважно готуватись до інтерактивного уроку: добре продумати матеріал (в тому числі й додатковий), мотивацію роботи, хронометраж уроку, ролі учасників, склад груп, виробити критерії оцінювання роботи учнів, способи підтримання дисципліни.

Висновки. Отже, систематичне застосування інтерактивних технологій дасть можливість вчителю початкових класів навчити учнів вчитися, самостійно здобувати інформацію, дискутувати, обстоювати власну позицію, працювати в умовах конкуренції, спілкуватися, спільно розв'язувати різноманітні проблеми. Інтерактивні технології розвивають та ускладнюють у молодших школярів такі психічні процеси, як: сприймання, пам'ять, увага, уява; забезпечують формування таких інтелектуальних умінь, як: аналіз, уміння порівнювати, виділяти головне.

Таким чином, за умови правильної організації та використання інтерактивних технологій навчання в учнів початкових класів збільшується цікавість до процесу навчання та формується їх світобачення.

1. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: Методичний посібник для вчителів початкової школи / [О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, О. А. Біда та ін.]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 304 с.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 136 с.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ “Эксперимент”, 1995. – 176 с.
4. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання [Текст] : Наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко; За заг. ред.: О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с :
5. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник / Е. І. Федорчук. – Кам'янець-Подільський: АБЕТКА, 2006. – 212 с.
6. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю. Г. Фокин. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 224 с.

The most important task of the modern school is education of creative personality, able to independently and critically think, to generate their own ideas and implement them. Interactive learning technologies in primary classes provides a positive atmosphere in the group to achieve common objects, opens the possibilities of self-study and solution of vital problems.

The article reveals the essence of the concept of “interactive technology”, examines the features of interactive learning technologies in elementary school and their influence on the formation of primary school children identity.

Key words: *interactive technology, interactive learning, interactive teaching methods.*

УДК 372.47 (045)

ББК 74.102.414

Наталія Гавриш, Олена Брежнєва

МОВЛЕННЄВИЙ АСПЕКТ МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Автори статті аналізують проблему розвитку математичного мовлення з позиції теорії формування розумових дій П.Гальперіна. Обґрунтовується роль першої і другої сигнальних систем у засвоєнні дитиною математичних понять, осмислюються особливості засвоєння дітьми раннього і дошкільного віку математичних термінів і понять: число, величина, простір, форма та ін. Засновуючись на теорії поетапного формування розумових дій, автори публікації обґрунтовують власний підхід до забезпечення розвитку активного математичного мовлення; на прикладі інтегрованого дидактичного модуля коментують особливості засвоєння дітьми старшого